

विज्ञान, प्रविधि, नवप्रवर्तन तथा विकास कोष
ऐन, २०८१

बागमती प्रदेश सरकार
आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय
हेटौंडा, नेपाल।

विज्ञान, प्रविधि, नवप्रवर्तन तथा विकास कोष ऐन, २०८१

प्रमाणीकरण र प्रकाशन मिति

२०८१।०५।०६

संवत् २०८१ सालको ऐन नं. ०३

विज्ञान, प्रविधि, नवप्रवर्तन तथा विकास कोष सञ्चालन सम्बन्धमा

व्यवस्था गर्न बनेको ऐन

प्रस्तावना: वैज्ञानिक अनुसन्धान, प्रविधि विकास एवम् नवप्रवर्तन र सोको उपयोगबाट प्रदेशको दिगो विकास गर्न वैज्ञानिक पद्धतिलाई अवलम्बन गर्दै विज्ञान, प्रविधि, नवप्रवर्तन तथा विकास कोषको सञ्चालन, व्यवस्थापन र नियमन गर्न वाञ्छनीय भएकोले,

बागमती प्रदेश सभाले यो ऐन बनाएको छ।

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ: (१) यस ऐनको नाम "विज्ञान, प्रविधि, नवप्रवर्तन तथा विकास कोष ऐन, २०८१" रहेको छ।

(२) यो ऐन तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ।

२. परिभाषा: विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,-

(क) "अध्यक्ष" भन्नाले कोष सञ्चालक समितिको अध्यक्षलाई सम्झनु पर्छ।

(ख) "कोष" भन्नाले दफा ३ बमोजिम स्थापना भएको "विज्ञान, प्रविधि, नवप्रवर्तन तथा विकास कोष" सम्झनु पर्छ।

- (ग) "तोकिएको वा तोकिए बमोजिम" भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम, विनियम, निर्देशिका वा कोषको सूचनामा तोकेको वा तोकिएबमोजिम सम्झनु पर्छ।
- (घ) "निर्देशक समिति" भन्नाले दफा १६ बमोजिम गठन भएको "विज्ञान, प्रविधि, नवप्रवर्तन तथा विकास कोषको निर्देशक समिति" सम्झनु पर्छ।
- (ङ) "प्रदेश" भन्नाले बागमती प्रदेश सम्झनु पर्छ।
- (च) "मन्त्रालय" भन्नाले विज्ञान तथा प्रविधिसम्बन्धी विषय हेर्ने बागमती प्रदेश सरकारको मन्त्रालयलाई सम्झनु पर्छ।
- (छ) "विषय विज्ञ समूह" भन्नाले दफा १४ बमोजिमको विज्ञ समूह सम्झनु पर्छ।
- (ज) "सञ्चालक समिति" भन्नाले दफा ६ बमोजिम गठन भएको "विज्ञान, प्रविधि, नवप्रवर्तन तथा विकास कोष" सञ्चालक समितिलाई सम्झनु पर्छ।
- (झ) "सञ्चालक" भन्नाले सञ्चालक समितिको सदस्य सम्झनु पर्दछ र सो शब्दले अध्यक्ष तथा सदस्य सचिवलाई समेत जनाउनेछ।
- (ञ) "सदस्य" र सदस्य सचिव" भन्नाले कोषको सदस्य सम्झनु पर्छ।

(ट) "संस्था" भन्नाले प्रचलित कानूनबमोजिम स्थापना भएको सरकारी, गैह सरकारी वा कूटनीतिक नियोग र अन्तर्राष्ट्रिय संस्थालाई समेत जनाउँदछ।

३. कोषको स्थापना: (१) मन्त्रालयमा वैज्ञानिक अनुसन्धान, प्रविधि विकास तथा नवप्रवर्तनको लागि विज्ञान, प्रविधि, नवप्रवर्तन तथा विकास कोष नामको एक कोष स्थापना हुनेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम कोषको छुट्टै सचिवालय र छाप हुनेछ।

४. कोषको उद्देश्य: विज्ञान प्रविधिका विविध क्षेत्रमा खोज, अध्ययन, अनुसन्धान, आविष्कार र नवप्रवर्तनमा गरिने लगानीबाट विकसित, प्रविधियुक्त, गुणस्तरीय र परिणाममुखी नतिजाको माध्यमबाट आर्थिक विकास र नागरिकको जीवन पद्धतिलाई सरल तथा सहज बनाउँदै प्रदेशको समृद्धिमा योगदान पुऱ्याउनु यस कोषको मुलभूत उद्देश्य हुनेछ।

५. कोषमा रहने रकम: (१) दफा ३ बमोजिम स्थापना हुने कोषमा देहायबमोजिमको रकम रहनेछ:-

(क) प्रदेश सरकारले प्रत्येक वर्ष कोषमा जम्मा गर्ने रकम,

(ख) नेपाल सरकार, राष्ट्रिय सङ्घ संस्था, स्थानीय तह तथा व्यक्तिबाट प्राप्त हुने रकम,

(ग) विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय सङ्घ संस्था, निकाय एवम् व्यक्तिबाट प्राप्त हुने रकम,

(घ) कोषको सेवा, बौद्धिक सम्पत्ति, प्रकाशन वा अन्य सम्पत्ति बिक्रीबाट प्राप्त हुने रकम,

(ङ) प्रचलित कानूनबमोजिम स्वीकार्य हुने अन्य स्रोतबाट प्राप्त रकम।

(२) उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त हुने सबै रकम प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालयमा रहेको विविध खातामा जम्मा गरी सञ्चालन गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ।

(३) जिन्सी आम्दानी खर्चको हिसाब छुट्टै राखिनेछ।

(४) कोषको तर्फबाट गर्नु पर्ने सबै खर्च कोषबाट व्यहोरिनेछ।

(५) कोषको खाता सञ्चालन तोकिएबमोजिम हुनेछ।

(६) उपदफा (१) को खण्ड (ग) बमोजिम रकम प्राप्त गर्नु अघि नेपाल सरकार अर्थ मन्त्रालयको सहमति प्राप्त गर्नु पर्नेछ।

६. कोष सञ्चालक समितिको गठन: (१) दफा ३ बमोजिम कोषको सम्पूर्ण काम कारवाहीको सञ्चालन तथा रेखदेख गर्न देहायबमोजिमको एक सञ्चालक समिति गठन हुनेछ:-

(क) मन्त्री, विज्ञान तथा प्रविधि

हेर्ने मन्त्रालय

-अध्यक्ष

(ख) सचिव, विज्ञान तथा प्रविधि

हेर्ने मन्त्रालय

-सदस्य

(ग) सचिव, आर्थिक मामिला तथा

योजना मन्त्रालय

-सदस्य

- (घ) अध्यक्षबाट मनोनित एक जना महिला
सहित तीन जना विज्ञ सदस्यहरू -सदस्य
- (ङ) महाशाखा प्रमुख, विज्ञान तथा प्रविधि
हेर्ने मन्त्रालय -सदस्य-सचिव

(२) उपदफा (१) को खण्ड (घ) बमोजिम मनोनित हुने सदस्य नेपाली नागरिक भएको, विज्ञान तथा प्रविधिको क्षेत्रमा विद्यावारिधि गरी पाँच वर्ष वैज्ञानिक वा नवप्रवर्तनमुखी अनुसन्धानमा अनुभव प्राप्त व्यक्ति हुनु पर्नेछ।

७. पदावधि र पद रिक्त हुने अवस्था: (१) दफा ६ को उपदफा (१) को खण्ड (घ) बमोजिम मनोनित सदस्यहरूको पदावधि तीन वर्षको हुनेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको पदावधि समाप्त भएपछि निजहरू दफा ६ को उपदफा (१) को खण्ड (घ) बमोजिम पुनःमनोनित हुन सक्ने छन्।

(३) उपदफा (१) बमोजिम पदावधि समाप्त हुनु अगावै पद रिक्त हुन आएमा बाँकी अवधिका लागि दफा ६ को उपदफा (१) को खण्ड (घ) बमोजिम सदस्य मनोनित हुनेछ।

(४) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि मनोनित सदस्यहरूको पद देहायको कुनै अवस्थामा रिक्त हुनेछ:-

(क) निजले लिखित राजिनामा दिएमा,

(ख) कर्तव्य र आचरणको पालना नगरेमा सञ्चालक समितिको दुई तिहाई सदस्यको निर्णयले निजलाई पद मुक्त गरेमा,

तर पदबाट हटाउने निर्णय गर्नु अघि निजलाई सफाइको मौका भने दिनु पर्नेछ।

(ग) निजको पदावधि समाप्त भएमा,

(घ) निजको मृत्यु भएमा।

८. समिति सञ्चालन तथा व्यवस्थापनसम्बन्धी व्यवस्था: (१) समिति सञ्चालनको लागि कोषको कार्यालयमा एक सचिवालय रहनेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम सचिवालयको लागि आवश्यक जनशक्ति व्यवस्थापन मन्त्रालयबाट हुनेछ।

(३) समितिका सदस्यहरूको बैठक भत्ता तथा अन्य सुविधा प्रचलित कानूनबमोजिम हुनेछ।

९. कोष सञ्चालक समितिको बैठक: (१) अध्यक्षको निर्देशनमा सदस्य सचिवले मिति, समय र स्थान तोकी सञ्चालक समितिको बैठक बोलाउनेछ।

(२) बैठकको अध्यक्षता समितिको अध्यक्षले गर्नेछ र निजको अनुपस्थितिमा ज्येष्ठ सदस्यले गर्नेछ।

तर समितिको चौमासिक समिक्षा, वार्षिक कार्यक्रम र बजेट बारे छलफल हुने बैठकको अध्यक्षता समितिको अध्यक्षले गर्नु पर्नेछ।

(३) बैठक बस्ने सूचना र बैठकका कार्यसूची बैठक बस्नुभन्दा सामान्यतया एक हप्ता अगावै समितिका सदस्यहरूलाई दिनु पर्नेछ।

(४) समितिको बैठक वर्षमा कम्तीमा ६ पटक बस्नेछ र दुई बैठकबीचको अवधि दुई महिनाभन्दा बढी हुने छैन।

(५) उपदफा (४) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि छलफल गर्न खोजिएका विषयसूची सहित कम्तीमा तीन जना सञ्चालकले लिखित अनुरोध गरेमा अध्यक्षले र अध्यक्षको अनुपस्थितिमा सदस्य सचिवले सात दिनभित्र समितिको बैठक बोलाउनु पर्नेछ।

(६) समितिका एकाउन्त प्रतिशत सदस्यहरू उपस्थित भएमा बैठकको लागि गणपूरक सङ्ख्या पुगेको मानिनेछ।

(७) बैठकमा बहुमतको राय मान्य हुनेछ र मत बराबर भएमा बैठकको अध्यक्षता गर्ने व्यक्तिले निर्णायक मत दिनेछ।

(८) बैठकको निर्णयमा उपस्थित सञ्चालकहरूको हस्ताक्षर गरी गराई सदस्य सचिवले माइन्पूट प्रमाणित गरी राख्नेछ।

(९) बैठकसम्बन्धी अन्य कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ।

१०. कोषको काम र कर्तव्य: कोष सञ्चालक समितिको काम र कर्तव्य देहायबमोजिम हुनेछ:-

(क) विज्ञान तथा प्रविधिका विविध विधामा खोज, अध्ययन, अनुसन्धान, प्रविधि विकास र नवप्रवर्तनका निमित्त आवश्यक व्यवस्था गर्ने,

- (ख) प्राविधिक आविष्कार, नवप्रवर्तन र अनुसन्धान परिणामलाई उद्यमशीलता र व्यवसायीकरण गर्न प्रोत्साहन गर्ने,
- (ग) वैज्ञानिक खोज अनुसन्धानको प्रदर्शनी र सम्मेलन गरी नवप्रवर्तन र आविष्कारको विकास गरी प्रदेशको समृद्धिमा टेवा पुऱ्याउने,
- (घ) विज्ञान तथा प्राविधिको क्षेत्रमा मानवीय संसाधन, क्षमता, जनताको गुणस्तरीय जीवन, वैज्ञानिक संस्कार, आर्थिक र सामाजिक विकासलाई उत्प्रेरित गर्ने,
- (ङ) कोषलाई बलियो बनाउन तथा रकम वृद्धि गर्न विविध कार्यहरू गर्ने।

११. कोषको अधिकार: कोषको अधिकार देहायबमोजिम हुनेछः-

- (क) विभिन्न सङ्घ, संस्था तथा अन्य क्षेत्रबाट वित्तीय, प्राविधिक, नगदी, जिन्सी वा अन्य किसिमको सहायता प्राप्त गर्ने र परिचालन गर्ने,
- (ख) विज्ञान, प्रविधि र नवप्रवर्तनसँग सम्बन्धित विभिन्न सङ्घ संस्थासँग सम्पर्क राख्ने, सहयोग आदान प्रदान र सहकार्य गर्ने,
- (ग) कोष आफैँ वा विभिन्न सङ्घ संस्थासँग संयुक्त परियोजना प्रस्ताव प्राप्त गर्ने, स्वीकृत गर्ने वा आफैँ परियोजना सञ्चालन गर्ने,

- (घ) कोषको रकम परिचालन गरी आर्थिक विकास गर्ने,
(ङ) कोषको वृद्धिका लागि तोकिए बमोजिम अन्य कार्यहरू गर्ने।

१२. कोषको लगानीका क्षेत्रहरू: (१) शिक्षा, मानवीय संसाधनको विकास, स्वास्थ्य, जडिबुटी, औषधी, कृषि, वन, प्रकृति संरक्षण, वातावरण तथा जलवायु परिवर्तन, भूमि तथा जलधार संरक्षण, प्राकृतिक विपद् जोखिम न्यूनीकरण, पर्यावरण सन्तुलन, जैविक विविधता, पर्यटन, जैविक प्रविधि, कृत्रिम बौद्धिकता, उद्योग, खाद्य, सूचना प्रविधि, ईन्जिनियरिङ्ग, यातायात, नवीकरणीय ऊर्जा, विद्युत् संग्रह, परम्परागत ज्ञान, सीप र प्रविधि विकास लगायतका कोष सञ्चालक समितिले तोकेका विज्ञान तथा प्रविधिका क्षेत्रहरूमा गरिने खोज, अध्ययन, अनुसन्धान, आविष्कार, प्रविधि विकास, नवप्रवर्तन र स्टार्टअपका कार्यक्रमहरू हुनेछन्।

(२) कोषको लगानीका आधार तथा मापदण्ड तोकिए बमोजिम हुनेछ।

१३. उपसमिति गठन गर्न सक्ने: (१) कोष सञ्चालक समितिले आफ्नो काम कारवाहीको निमित्त आवश्यकता अनुसार विभिन्न उपसमितिहरू गठन गर्न सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम उपसमितिको संयोजक सञ्चालक समितिको विज्ञ सदस्यहरूमध्येबाट हुनेछ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम उपसमितिको काम, कर्तव्य र अधिकार एवं दैनिक भत्ता लगायतका सुविधा स्वीकृत मापदण्ड बमोजिम हुनेछ।

१४. विषय विज्ञ समूह: (१) विज्ञान तथा प्रविधिका क्षेत्रमा विभिन्न खोज, अनुसन्धान तथा नवप्रवर्तनको कार्य गर्न विज्ञ समूहहरू रहनेछन्।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको विषय विज्ञहरू कोषको स्वतन्त्र, मर्यादित व्यक्तित्व हुने र कोषबाट मासिक तलब भत्ता पाउने छैनन्।

(३) उपदफा (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि विषय विज्ञहरूले कोषबाट सञ्चालित परियोजना तथा कार्यक्रमहरूको खोज, अनुसन्धान, सुपरिवेक्षण, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, योजना, नीति निर्माण तथा अन्य कार्य गरे बापत तोकिए बमोजिमको पारिश्रमिक लिन बाधा पुगेको मानिने छैन।

(४) विषय विज्ञहरूको काम, कर्तव्य र आचारसंहिता तोकिए बमोजिम हुनेछ।

१५. लेखा र लेखापरीक्षण: (१) कोषको आय व्ययको लेखा प्रदेश सरकारले अवलम्बन गरे बमोजिम राखिनेछ।

(२) कोषको आन्तरिक लेखा परीक्षण प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालयबाट र अन्तिम लेखापरीक्षण महालेखा परीक्षकको कार्यालयबाट हुनेछ।

(३) महालेखा परीक्षकको कार्यालय वा प्रदेश सरकारले चाहेमा कोषको हिसाब किताब सम्बन्धी कागजात र अन्य नगदी तथा जिन्सी जुनसुकै बखत जाँच गर्न सक्नेछ ।

१६. निर्देशक समिति: (१) निर्देशक समितिको गठन देहाय बमोजिम हुनेछ:-

(क) मुख्यमन्त्री	-अध्यक्ष
(ख) विज्ञान तथा प्रविधि हेर्ने मन्त्री	-सदस्य
(ग) आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्री	-सदस्य
(घ) मुख्यमन्त्रीले तोकेको मन्त्री एक जना	-सदस्य
(ङ) उपाध्यक्ष, प्रदेश नीति तथा योजना आयोग	-सदस्य
(च) प्रमुख सचिव	-सदस्य
(छ) सचिव, विज्ञान तथा प्रविधि हेर्ने मन्त्रालय	-सदस्य सचिव

(२) निर्देशक समितिले आवश्यकता अनुसार कोष सञ्चालक समितिमा रहेका विज्ञहरुलाई बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

१७. निर्देशक समितिको काम र कर्तव्य: निर्देशक समितिको काम र कर्तव्य देहाय बमोजिम हुनेछ:-

- (क) प्रदेश सरकारबाट हुने खोज, अध्ययन, अनुसन्धान, नवप्रवर्तन र स्टार्टअपका कार्यक्रमहरु कोष मार्फत सञ्चालन गर्न नीतिगत निर्देशन दिने,

(ख) विज्ञान, प्रविधि, अनुसन्धान र नवप्रवर्तन सम्बन्धी नीति तथा रणनीति स्वीकृत गर्ने र लागू गर्न निर्देशन दिने,

(ग) अन्य समसामयिक विषयमा कार्य गर्न कोष सञ्चालक समितिलाई निर्देशन दिने।

१८. निर्देशक समितिको बैठक: (१) निर्देशक समितिको बैठक आवश्यकता अनुसार बस्नेछ।

(२) बैठकसम्बन्धी अन्य कार्यविधि निर्देशक समितिले तोके बमोजिम हुनेछ।

१९. अधिकार प्रत्यायोजन: कोष सञ्चालक समितिले आफ्नो केही अधिकार उपसमितिलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ।

२०. नियम बनाउने अधिकार: यस ऐनको कार्यान्वयन गर्न प्रदेश सरकारले आवश्यक नियमहरू बनाउन सक्नेछ।

२१. निर्देशिका, मापदण्ड र कार्यविधि बनाउने अधिकार: मन्त्रालयले कोषको स्वीकृत कार्यक्रम सञ्चालन गर्न आवश्यक पर्ने निर्देशिका, मापदण्ड र कार्यविधि बनाई लागू गर्न सक्नेछ।

२२. बाधा अड्काउ फुकाउने अधिकार: यस ऐनको कार्यान्वयनमा कुनै द्विविधा उत्पन्न भएमा प्रचलित कानूनको अधिनमा रही मन्त्रालयले आवश्यक व्यवस्था मिलाउन सक्नेछ।

२३. खारेजी र बचाउ: (१) युवा वैज्ञानिक प्रोत्साहन कोष (स्थापना र सञ्चालन) कार्यविधि, २०७५ खारेज गरिएको छ र यस कार्यविधि

बमोजिम भए गरेका काम कारबाही यसै ऐन बमोजिम भए गरेको मानिनेछ।

(२) युवा वैज्ञानिक प्रोत्साहन कोष (स्थापना र सञ्चालन) कार्यविधि, २०७५ बमोजिमको कोषको रकम दफा ३ बमोजिमको कोषमा स्वतः सर्नेछ।

आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, बागमती प्रदेश